

EIII/ 6,6

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO
UNIVERZE V LJUBLJANI

PROBLEMI IZSELJEVANJA PREBIVALSTVA IZ SLOVENIJE

1. FAZA

METODOLOŠKI POIZKUS PROUČEVANJA TREH VASI V PREKMURJU

DIREKTOR:

Prof. dr. Vladimir Klemenčič

NOSILEC TEME:

Olas Ludvik-prof. ESŠ

Ljubljana, 1969

hw. st. 86

U V O D

V razpravi Najnovejše sezonske migracije prekmurskega prebivalstva sem obdelal le tri vasi, ki nam bodo služile kot poskus in podlaga za nadaljnje proučevanje sodobnih sezonskih migracij na vsem prekmurskem območju. Takšna podrobnejša analiza je potrebna, ker premalo poznamo probleme in tudi posledice odhajanja naših ljudi v tujino, da bi jih lahko kontrolirali in pravilno usmerjali. Že v uvodu moram poudariti, da za takšno zahtevno delo nisem imel dovolj uradnih podatkov na razpolago. Ti so pomanjkljivi, enostranski in kar je še najbolj važno - niso zanesljivi. Ti činitelji so me prisilili, da sem v že omenjenih treh vaseh opravil podrobno anketo prebivalstva, predvsem tistih, ki so zaposleni v tujini. Anketo sem sestavil po predhodnem posvetovanju z vodstvom Geografskega inštituta univerze in na podlagi lastnih izkušenj, saj proučujem sezonsko zaposlovanje prekmurskega prebivalstva že več kot 15 let.

Sezonske migracije prebivalstva so v naši literaturi že dokaj dobro obdelane. Pri tem mislim na obdobje med obema vojnama in na čas po osvoboditvi. V zadnjih letih pa so vnesli v zaposlovanje delovne sile in v odnose obmejnega prebivalstva toliko sprememb, da so te dale poseben pečat tudi našemu sezonstvu. Pri tem imam v mislih večjo elastičnost v dvolastništvu med avstrijsko-jugoslovansko državno mejo, uvedbo maloobmejnega prometa in še posebej široko možnost zaposlovanja naše delovne sile v tujini. Te spremembe se odražajo v obliki sezonskega zaposlovanja, v poreklu sezoncev, v kraju zaposlovanja, v kvalifikacijski strukturi sezoncev, še posebej pa v vlaganju prislužjenih sredstev. Ta dostikrat niso najboljše naložena, tako da je škoda, ki jo povzroča odsotnost družinskega člana v večih primerih večja kot ekonom-

ski učinek trdo prisluženega denarja. V tem pogledu lahko našim sezoncem v večji meri pomagamo le, če bomo tovrstno zaposlitev in njene posledice bolje poznali. V občinskih središčih sicer imamo komunalne zavode za zaposlovanje delavcev in ponekod tudi njihove izpostave, toda njihovo delo je danes še preveč administrativno, šablonsko. Ti so bolj organizatorji zaposlitve, ki pošiljajo delovno silo v razne smeri, kot pa analitiki problemov sezonskega zaposlovanja in njegovih posledic. To se jasno odraža tudi v statističnih podatkih, ki jih ti zbirajo in dajejo na voljo. Strinjam se z uglednimi avtorji, ki v tem pogledu zahtevajo bolj organizirano statistično službo. Ta bi morala evidentirati vse zaposlene, ki odhajajo v tujino in se nato iz nje vračajo. Poznati bi morali starost zaposlenih, spol, stan, izobrazbo, poklic, socialno poreklo, velikost družin, kraj zaposlitve in predvsem tudi namen, v katerega se sezonsko prislužena sredstva vlagajo. Šele na podlagi podrobne analize bi lahko spoznali osnovne vzroke sezonskega zaposlovanja v tujini, ravno tako pa tudi posledice, ki niso vedno samo pozitivne. Cilj moje ankete in tudi razprave je bil odkriti le-te in jih prikazati na treh, za naše razmere tipičnih, naseljih. Dobro se zavedam, da rezultatov moje razprave ne moremo poplošiti za celotno področje, od njih pa pričakujem, da bodo postali osnova za nadaljnje raziskovalno delo.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem univ. prof. dr. Vladimirju Klemenčiču za sodelovanje in usmerjanje pri delu.

SEZONSKO ZAPOSLOVANJE PREKMURSKEGA PREBIVALSTVA

Geografski prikaz

Prekmurje leži na skrajnem severovzhodnem delu Slovenije. Od ostale Slovenije ga loči reka Mura, na zahodu meji z državno mejo na Avstrijo, na vzhodu pa na Madžarsko. Po prirodnih kriterijih ni enotna pokrajina, temveč le izrezek iz širše enote - Pomurja. Iz njega so ga iztrgale politične meje. Skozi tisočletja je bil to edini del slovenske zemlje, ki je pripadal Madžarski.¹ Gospodarski in družbeni razvoj je bil zato v Prekmurju drugačen kot v ostali Sloveniji, ki je večinoma pripadala Avstriji. Razvoj v Prekmurju ni bil prirodni, odtrganost od lastne širše prirodne enote ter nacionalna in politična izoliranost pokrajine sta pripomogli, da zasledimo v njem nekatere svojstvene poteze, ki so ostali Sloveniji tuje ali saj manj izrazite.

Po obliki površja kaže Prekmurje subpanonske poteze. Na severnem delu Prekmurja je terciarno Goričko /pretežno pliocenski sedimenti/, južni del pa tvori širša dolina, ki jo je izoblikovala reka Mura v diluviju in aluviju.¹

Pokrajina je še pretežno agrarna. Od kmetijstva živi še vedno nad 70 % prebivalstva. Mala razdrobljena posest /3 do 8 ha/ je usmerjena v polikulturno proizvodnjo, ki pretežno še vedno oskrbuje dom.² Tržne viške ustvarja v mesni živinoreji /govedo, prašiči/. Mlečna živinoreja pridobiva večji pomen šele po drugi svetovni vojni, ko so na tem področju zgradili tovarno mlečnega prahu v Murski Soboti, ki usmerja kmetovalce v to naprednejšo živinorejsko proizvodnjo. Med neagrarnimi dejavnostmi so najmočnejše zastopani javna uprava /4,7 %/, industri-

ja /4,6 %/ in gradbeništvo /4,6 %/. Navedeni podatki dobro ilustrirajo nerazvitost pokrajine.

Osnovni populacijski problem Prekmurja je v prenaseljenosti pokrajine. Med avstrijsko, madžarsko državno mejo in Muro se je zaradi politične in etnične izoliranosti v preteklosti skoncentriralo toliko prebivalstva, da ga niti zemlja niti relativno skromni neagrarni viri niso mogli preživljati. Enak problem se pojavlja še danes, zato ne bo odveč, če se v kratkih potezah seznanimo z osnovnimi vzroki, ki so privedli do navedenega stanja. Eden pomembnejših vzrokov je bila prav gotovo izoliranost pokrajine. V preteklosti je bilo Prekmurje vedno periferna pokrajina širše državne tvorbe. Skoraj celo tisočletje je bilo skrajni zahodni kotiček fevdalne Madžarske. Na jugu in zahodu ga je obdajala politična meja s sosednjo Avstrijo, na severu in zapadu pa etnična meja z Madžari. Prekmurski - slovenski živelj tako ni imel normalnih pogojev za življenje in povezavo s sosedstvom.³

Prekmursko kmetijstvo, ki je bila glavna gospodarska panoga, je imela v okviru Madžarske drugačno razvojno pot kot v ostalih pokrajinah Slovenije. Zastarel fevdalni družbeni režim se je v njej obdržal še v prvih desetletjih 20. stoletja. Osem-inštirideseto leto je rodilo le prekmurskega kmeta, izkušnje si je pridobil v poznejših obdobjih, a tudi v tem času ga je dušila veleposest. Usmeril se je v žitno poljedelstvo, katerega pridelok je imel na Madžarskem močno konkurenco. Višek je v ugodnih letinah največkrat našel trg preko Radgone v Avstrijo. V kolikor se mu je pot v to smer zaprla, se je le z nizko ceno in s pomočjo prekupčevalcev prerinil na madžarski trg. Večkrat so kmetje poljske pridelke tudi ilegalno prevažali čez mejo v Avstrijo, kjer so si kupili industrijske izdelke. Ti so

bili tam cenejši kot na Madžarskem. Podoben problem je bil z vinom. Kar ga je šlo v prodajo, ga je večinoma odkupila Radgona. Po vsem tem, kljub relativno ugodnim prirodnim pogojem, ni bilo pravih možnosti za uspešen razvoj kmetijstva.³

Agrarna Madžarska je bila v tem času še skoraj brez industrije in kot taka ni nudila pogojev za trajno izselitev v tovarne in mesta. Do konca 19. stol. v Prekmurju ne opazimo tistega normalnega odtoka z vasi, ki ga poznamo pod nazivom "beg z dežele". Prirodni prirastek prebivalstva pa je bil močan. K temu je pripomogla predvsem visoka nataliteta, ki je bila v osemdesetih letih preteklega stoletja ob takratnem nižjem številu prebivalstva neprimerno večja kot danes. Gibala se je okrog 40 %.

Močna nataliteta se je odrazila v prirastku prebivalstva. Od prvega štetja leta 1869 pa do štetja prebivalstva leta 1910 je število prebivalstva narastlo za 46,3 % - v pokrajini na desnem bregu Mure, ki je pripadala k ostali Sloveniji pod avstrijsko upravo v istem času za 14,2 %.² Glede na prirodne vire je bilo Prekmurje v tem času že prenaseljeno. Delo in kruh je bilo treba najti drugje. Nudila so ga le madžarska veleposestva. Delo na njih je bilo vezano na poletno sezono, pozimi so delavce odpuščali. Tako se je že v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja izoblikovala sezonska oblika zaposlitve, ki je igrala v gospodarskem in populacijskem razvoju Prekmurja tako pomembno vlogo. Pripomogla je k temu, da se višek prebivalstva ni trajno izseljeval. Zimska mrtva sezona ga je prisilila k vrnitvi v Prekmurje, kjer si je ustvaril dom. Edini trajni vir za preživljanje je bila zemlja. Brez nje ni nihče uspeval, zato so si jo delili med seboj. Vzporedno z razvojem sezonstva se je tako tudi med osvoboje-

nimi kmeti obdržala pri življenju običajna delitev zemlje, po kateri so si očetovo posestvo delili vsi potomci med seboj, največkrat neenakomerno. Potomec, ki je še naprej živel pri starših, je dobil več zemlje, ostali pa toliko, da so si uredili dom, ob njem nekaj zemlje, primanjkljaj pa so nadomestili s sezonskim zaslužkom. Vse to je bil tisti eksistenčni minimum, ki je bil za življenje nujno potreben. Brez njega bi ostal sezonec pozimi na cesti. S tem se je zemlja drobila, posest slabila, kar je bilo v splošno škodo razvoju kmetijstva v Prekmurju. Običajno dedno pravo in sezonska zaposlitev sta med seboj pogojno povezani in se lepo izpolnjujeta.

Prekmurec vse do najnovejše dobe ni našel v Prekmurju niti v neposredni bližini /Madžarska/ trajne zaposlitve, ki bi mu nudila osnovne pogoje za ureditev življenja. V kolikor bi jo našel, zemlja ne bi bila več edini vir, nanjo ne bi bil absolutno navezan in izumirati bi začelo sezonstvo ter z njim zloglasno drobljenje posesti. Razmere se niso mnogo izboljšale niti v obdobju med obema vojnama, še več, v času gospodarske krize so postale nevzdržne, tako da so prekmurski kmetje množično odhajali v svet za kruhom. Zemlja je večkrat ostajala v prahi. Ker pa je bilo tudi sezonsko delavstvo trajno naseljeno v Prekmurju, se je s tem tvorila populacijska napetost, ki je bila močna vse do leta 1900 ali celo do leta 1910. V prvem desetletju 20. stoletja se je za Prekmurce prvič "svet odprl". Začeli so se izseljevati v Ameriko, pozneje med obema vojnama pa še v Francijo in Nemčijo. Beg z dežele je tako dobil drugo obliko, to je izseljevanje v tujino. Prirodni prirastek, ki je znašal med štetjema leta 1869 in 1910 46,2 %, je padel med štetjema 1. 1910 in leta 1953 na 5,1 %. Krivulja je šla strmo navzdol, česar pa ne opazimo v sosedstvu.

Oblike sezonskega zaposlovanja v preteklosti

Prve začetke sezonskih migracij prekmurskega prebivalstva zasledimo že v zadnjih desetletjih 19. stoletja. Po letu 1848 je kmet postal svoboden in je svobodno razpolagal z lastno zemljo in časom. Rešil se je tlake, s tem pa je bila sproščena prosta delovna moč. K sezonskemu zaslužku sta ga silila odplačevanje zemlje in nova davčna obveznost. Po žetvi, v času mlačve, so se zbrali po štirje možje, vzeli s seboj cepce in se odpravili k večjim madžarskim kmetom mlatit žito. Delo je trajalo tri do štiri tedne. Plačani so bili v naturalijah /žito/.³

Prebivalstvo je v naslednjih desetletjih močno naraščalo, tako da zaposlitev na mlačvi ni več zadoščala, zato se ji je priključilo še delo na žetvi, ki pa je bilo že plačano z denarjem.

Po letu 1880 se je pojavila nova oblika sezonskega zaposlovanja. Madžarski veleposestniki so začeli gojiti sladkorno peso. Pri tem delu so zaposlovali poleg drugih tudi prekmurske delavce. Na to delo so odhajali poleg moških v veliki meri še ženske in otroci. Ta oblika zaposlitve je skupno z žetvijo pritegnila iz določenih vasi tudi po eno tretjino prebivalstva.

V teh oblikah so se prekmurski sezonci zaposlovali vse do prve svetovne vojne. Na delo so zahajali v skupinah, v katerih so živeli tudi na delovnih mestih. V novem okolju niso navezovali stika s tamkajšnjim prebivalstvom. Opravljali so agrarna dela kot doma, tako da te oblike zaposlovanja niso bistveno vplivale na vertikalno mobilnost prekmurskega prebivalstva. Zaslužek, ki so ga prinašali iz tujine, je le v neznatni meri

učinkoval na gospodarski razvoj domače pokrajine. Za njim so hodili le tisti, ki se z lastnimi viri na domači kmetiji niso mogli preživljati.

Po prvi svetovni vojni se je odtok na madžarsko vedno bolj kršil in leta 1925 popolnoma prenehal. Nezaposlenost je bila vedno izrazitejša. Da bi jo nekoliko omilili, so 15. junija 1920 ustanovili posredovalnico za delo v Murški Soboti. Po njeni zaslugi se prekmurskim sezoncec odpirajo nova pota. Odhajajo v Francijo in Nemčijo. V obeh državah je bil sezonski zaslužek mnogo ugodnejši kot doma.³

Do leta 1927 je posredovalnica pošiljala delavce v glavnem na domači trg, po tem letu pa v večji meri tudi v inozemstvo. Najbolj stalen odjemalec prekmurske sezonske delovne sile je bila v obdobju med obema vojnama Francija. Zaposlovala jih je izključno na poljedelskih delih. V industriji jim domači niso pustili prostih mest. Plače so bile v Franciji neprimerno boljše kot doma. V domovini je poprečen delavec zaslužil v eni sezoni 1800 din, v Franciji pa v istem času 5.500 din. K tako visoki plači je pripomoglo dejstvo, da je bila vrednost franka v Jugoslaviji večja kot v Franciji. Letno se je zaposlilo v omenjeni državi poprečno od 1000 do 3000 delavcev. Največ zaposlenih je bilo leta 1937 in sicer 3221. V desetih letih /1929 - 1938/ je v Franciji našlo kruha 20.643 Prekmurcev, ki je zaslužilo 107.859.000 dinarjev.

V Nemčijo so začeli Prekmurci zahajati na sezonsko delo leta 1929. Poprečni zaslužek sezone je bil v tej deželi večji kot v Franciji in štirikrat večji kot doma. Znašal je 7.000 dinarjev. V času gospodarske krize se je pot v to deželo zaprla, kajti Nemci so svoje brezposelne zaposlili v kmetijstvu. Stanje se je izboljšalo šele leta 1937, ko je kriza popustila.

Nemci so začeli sprejemati tujo delovno silo, ki so jo zaposlovali v poljedelstvu. V letu 1938 je število zaposlenih v Nemčiji naraslo na 4.389 delavcev, višek pa je zaposlovanje doseglo leta 1939, ko je v Nemčijo odšlo 6.308 Prekmurcev. Poprečni zaslužek po gospodarski krizi je znašal 6.000 dinarjev v eni sezoni.³

Vzporedno z večanjem zaposlitve v tujini je padalo število zaposlenih na domačem področju, in sicer od 4.264 leta 1929 na 1.839 v letu 1937.

Sezonsko zaposlovanje Prekmurcev med obema vojnama je vneslo le manjše spremembe. Spremenil se je kraj zaposlitve. Zaposlovali so se namreč v novem okolju, ki je bilo gospodarsko razvitejše. V tujini so se sezonce seznanili z modernejšimi proizvodjalnimi sredstvi in delovnimi navadami. Vse to so polagoma začeli prinašati tudi v domače okolje. Kot prej so tudi v tem času dobili le agrarno delo.

Po vojni se je odtok v tujini zaposlenih sezoncev popolnoma ustavil. K temu je v veliki meri pripomogla obnova porušene domovine in zlasti zaprtost političnih mej. Delovne sile je primanjkovalo celo na domačem področju. Brezposelnost je prenehala. K temu je deloma pripomogel še razvoj v samem Prekmurju. Lokalni središči Murska Sobota in Lendava se polagoma razvijata v dve industrijski središči, ki pritegujeta k sebi trajno delovno silo. Razvoj po vojni je kazal, da bo sezonsko zaposlovanje v Prekmurju prenehalo, toda vse te domneve je zavrgel en sam politično-administrativni ukrep. Z uvedbo maloobmejnega prometa in predvsem s ponovno možnostjo zaposlitve naših sezonskih delavcev v inozemstvu, Prekmurci množično odhajajo čez mejo. Število odsotnih ni manjše, kot je bilo v

letih pred vojno. Bilo bi pa še večje, ko bi bil dovoljen odhod vsem, ki se zanj prijavljajo. Iz tega sledi, da živi med Muro in državno mejo z ozirom na gospodarske vire še vedno preveč ljudi, ki si bodo iskali zaposlitev v tujini vse do takrat, dokler v Prekmurju ne bomo zgradili neagrarno dejavnost do take mere, da bi ta lahko sprejela vso domačo latentno delovno silo.

Današnje sezonske migracije prebivalstva

V naslednjih poglavjih bomo obdelali oblike sezonskih migracij, ki se pojavljajo v zadnjih letih. Pri tem bomo morali upoštevati nekatere politične činitelje med našo državo in državami, v katere prekmurski sezonci zahajajo. Prezreti pa ne smemo domačega ekonomskega in družbenega razvoja, ki je dosegel prav v zadnjem desetletju znaten vzpon.

Med političnimi činitelji je med najpomembnejšimi uvedba maloobmejnega prometa med Jugoslavijo in sosednjo Avstrijo. Veljati je začel leta 1960 in zajema 10 km pas na obeh straneh državne meje. Po tem letu prekmurska sezonska delovna sila iz maloobmejnega pasu množično odhaja na priložnostno zaposlitev v sosednjo Avstrijo. Ti odhodi na posređovalnici za delo niso registrirani, vidno pa vplivajo na gospodarsko moč obmejnega prebivalstva, deloma pa tudi na zunanjo preobrazbo pokrajine. Maloobmejni promet z Avstrijo je v svojem 10-letnem razvoju pokazal vrsto pozitivnih teženj, ki v celoti utemeljujejo njegovo upravičenost. Številčno naraščanje prehodov je dokaz zainteresiranosti obmejnega prebivalstva za medsebojne stike in sodelovanje. To pa omogoča tudi dobre sosedstvene odnose, ki ob gospodarskem učinku še bolj utemeljujejo njegovo upravičenost.

Ureditev maloobmejnega prometa med Jugoslavijo in Avstrijo vsebuje "sporazum o ureditvi maloobmejnega prometa med SFRJ in Republiko Avstrijo", ki je začel veljati 20. aprila 1953, izvajati pa so ga začeli 11. maja istega leta. 18. marca leta 1960 sta obe vladi sklenili dodatni sporazum, po katerem sta pravice temeljnega sporazuma razširili na vse obmejno prebivalstvo.⁷ Ustanovljena je bila tudi "stalna mešana komisija" šestih članov z namenom, da skrbi za razvoj obmejnega prometa. Komisija rešuje številna vprašanja, ki so jih prej reševali preko diplomatskih predstavništev. S tem smo pri reševanju problemov, ki se porajajo v zvezi z maloobmejnimi prometom, postali ekspeditivnejši. Največkrat so se problemi nanašali na razširitev maloobmejnega pasu.

V obmejnem predelu ločimo dve vrsti prehodov. Prvi so se pojavili že po sporazumu iz leta 1953 in se nanašajo na dvo-lastnike. Dvolastniško izkaznico so dobili lastniki nepremičnin v sosednji državi. Lastnik te izkaznice sme večkrat prestopiti mejo in po en dan ostati na svojem posestvu. V primeru gospodarske nujnosti se lahko dalj časa muči na svojem posestvu, vendar mora imeti to v izkaznici označeno ob potrditvi. V zadnjih letih dovoljujejo, da potujejo z njim na delo na njegovo posestvo tudi delavci sosedje, kar zelo popestri obliko zaposlovanja /ne delajo vedno na njegovem posestvu/.

Stalno maloobmejno propustnico pa so uvedli z dodatnim sporazumom leta 1960. Velja tri leta in se nato lahko podaljša. S to propustnico so lahko prebivalci iz 10 kilometerskega obmejnega pasu do leta 1967 le štirikrat mesečno prestopili mejo. Tam so lahko ostali največ 60 ur. Ta sporazum so 28. septembra 1967 spremenili v toliko, da ima lastnik propustnice pravico šestkrat mesečno prestopiti državno mejo in se lahko za-

držuje v sosednem državnem območju največ do 4 dni. Dan vstopa pri tem ne štejejo, kar je dejansko že 25 delovnih dni v mesecu. Predpise in možnosti dvolastniških prehodov smo nekoliko podrobneje opisali, ker nam bodo ti podatki pri obravnavi sezonske zaposlitve nujni.

Pospeševanje obmejnih stikov prebivalstva na obeh straneh državne meje je v skladu z našo zunanjo politiko, ki stremi za tem, da bi ustvarila s sosednimi državami čim ugodnejše sosedske odnose. To je tudi želja našega ljudstva, ki se je rado posluževalo maloobmejnega prometa. Podobno lahko trdimo tudi za večji del avstrijskega obmejnega prebivalstva. Nasprotnega mnenja so bili le nekateri konservativni krogi v sosednji Avstriji, ki so s pomočjo tiska skušali ustvariti vtis, da avstrijsko prebivalstvo ni navdušeno za obmejni promet. Pričakovali so, da bo povzročil gospodarsko in politično škodo. Taka negativna prizadevanja so dosegla širši razmah na Koroškem. Razvoj je pokazal svoje. Gospodarske koristi so očitne tudi na avstrijski strani in se lepo odražajo v trgovini, gostinstvu, v razvoju turizma in tudi v kulturnih stikih prebivalstva.

Razmah maloobmejnega prometa in s tem tudi medsebojno sodelovanje prebivalstva na obeh straneh državne meje nam lepo ilustrira razpredelnica na naslednji strani.

Podatki v tabeli kažejo porast prehodov, posebno še s stalno obmejno propustnico, ki je poleg dvolastniške izkaznice osnovni dokument. Prehodi s pomočjo dvolastniške propustnice, še bolj pa prehodi s stalno maloobmejno propustnico, so za nas pomembni, ker so rodili novo obliko sezonskega zaposlovanja, ki jo poznamo pod imenom občasno ali tedensko zaposlovanje.

Število prehodov naših in avstrijskih državljanov z dokumenti maloobmejnega prometa

Mejni prehodi		Skupno prehodov v letih								
		1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968 I-VI
Cankova	Jugoslavija	1297	13652	14742	13252	13863	14436	15127	16656	7193
	Avstrija	419	2836	3052	1944	2916	3132	3447	3774	1158
Korovci	Jugoslavija	1849	2668	3598	3879	3997	4158	4352	4685	2947
	Avstrija	59	206	190	222	347	392	413	422	235
Gerlinci	Jugoslavija	652	2595	3226	2829	3264	3857	4116	4707	2194
	Avstrija	97	168	324	319	385	467	475	451	344
S k u p a j :	Jugoslavija	3798	18915	21566	19960	21124	22451	23595	25548	12334
	Avstrija	575	3210	3566	2485	3648	3991	4335	4647	1737

V analizi najnovejših sezonskih migracij in njihovih posledic na prekmurskem področju smo se naslonili na tri naselja. Pri tem smo si prizadevali, da bi bila ta naselja čim bolj tipična za posamezne vrste izseljevanj.

Prvo naselje - Gerlinci, ki leži neposredno ob avstrijsko-jugoslovanski meji, smo si izbrali z namenom, da se podrobno seznanimo s priložnostno zaposlitvijo na podlagi maloobmejnih propustnic in z zaposlitvijo za določeno sezono z rednimi potnimi listi. Obmejna vas Gerlinci že od nekdaj živi od sezonske in priložnostne zaposlitve. Te so imele v preteklosti le malo drugačne oblike. V času Avstro-ogrske monarhije so ljudje zahajali čez mejo brez večjih ovir, si tam poiskali večdnevno ali pa tudi večmesečno zaposlitev in se nato vračali. V času stare Jugoslavije je bila meja bolj zaprta toda še vedno ne toliko, da bi se z njo preprečilo tihotapstvo. Prebivalstvo na obeh straneh državne meje je med seboj sklepalo tudi zakonske zveze, kar je v veliki meri prispevalo k današnjemu dvolastništvu. Kmetje na naši strani so pogosto pošiljali svoje otroke moškega spola na šolanje v Avstrijo. Cilj tega je bil, da se naučijo nemško in se tako že vnaprej pripravijo na zaslužek onstran meje. Pri avstrijskih kmetih ne opažamo takih navad. Gerlinci so torej naselje, ki jim je sosednja država že od nekdaj pomenila dodatni vir dohodkov. Ti dohodki so bili še posebej ugodni takrat, ko je bilo razmerje pri menjavi avstrijske valute pozitivno. Prirodni viri za razvoj kmetijstva, ki je v Gerlincih še vedno edina gospodarska panoga, niso najugodnejši. To je valovita gorička pokrajina z manj rodovitno prstjo, v prometnem pogledu pa dokaj odročna.

Drugo naselje, ki smo ga v ta namen podrobno proučili, leži v neposredni bližini Murske Sobotice, tako da spada v njeno ožje gravitacijsko območje. To so Nemčavci, ki so že pod vplivom urbanizacije, vendar ne toliko v zunanji podobi kot v poklicni strukturi prebivalstva. Od nekmetijskih poklicev živi danes že slaba polovica prebivalstva. Večji del mladih, ki konča osnovno šolo, pridobi kvalifikacijo in se zaposli v pomurskem urbanskem središču - Soboti. Ko se mladi preusmerijo v neagrarne poklice, se pogosto celotna družina, skupno s starši, preseli v Soboti. Na njihova mesta prihajajo družine z Goriškega. Denar za nakup kmetije v Nemčavcih si te navadno prislužijo s sezonskim delom. Za tem hodijo še nekaj let, največkrat tako dolgo, da se rešijo dolgov in si obnovijo starejša stanovanja ali gospodarska poslopja. In zanimivo je, da ti svoje potomce že usmerjajo na zaposlitev v Soboti. To nas ne preseneča, saj je bil to njihov glavni cilj pri preselitvi v bližino mesta.

Kot tretje naselje v naši obravnavi smo si izbrali vas Sebeborci. To je srednje veliko prekmursko naselje, ki leži na diluvialni terasi, na prehodu ravnine v terciarni svet Goriškega. Od Murske Sobotice je odmaknjeno dobrih 7 km in tako ne sodi več k njenemu ožjemu vplivnemu območju. Prirodni pogoji za kmetijstvo so v Sebeborcih srednje ugodni. Precej slabši so na Goriškem, ugodnejši pa na ravnini, na njej je kvalitetnejša prst in lažja obdelava zemljišč. To se kaže tudi v deležu sezonsko zaposlenih v celotnem številu prebivalstva. Prebivalci Sebeborcev so že od nekdanj hodili za sezonskim zaslužkom, toda še zdaleč ne v taki meri, kot prebivalci v prej omenjenem obmejnem naselju.

Na podlagi navedenih podatkov so Gerlinci primer obmejne vasi, Nemčavci primer obmestne vasi, ki je že pod vplivom urbanizacije, Sebeborci pa bi naj predstavljali poprečno prekmursko vas. Podrobno anketiranje in analiza sezonsko zaposlenih sta nam dali naslednje rezultate.

Občasno zaposleni na podlagi maloobmejne propustnice⁶

V maloobmejni promet s sosednjo Avstrijo so v glavnem vključena vsa naselja, ki ležijo zapadno od železniške proge Hoče - Murska Sobota. Vsi prebivalci, ki živijo na tem področju, imajo formalno možnost zahajati na občasno zaposlitev onstran državne meje. Toda te oblike zaposlovanja se v največji meri poslužujejo le tisti, ki živijo v neposredni bližini meje. Čim bliže smo meji, tem več je občasnih sezoncev, čim bolj pa se od nje odmikamo proti vzhodu, tem več ljudi zahaja na sezonsko delo s stalnimi potnimi listi.

Najpomembnejši činitelj je vsekakor bližina meje. Občasni sezonci se najraje poslužujejo lastnega prevoznega sredstva /kolo, moped/. Iz vasi Gerlinci, ki štejejo 548 prebivalcev,⁵ je v letu 1968 našlo zaposlitev v Avstriji 86 vaščanov, to je skoraj ena tretjina aktivnih. Od tega jih je bilo 57 z maloobmejno propustnico in 29 s potnimi listi. Sezonci z maloobmejno propustnico se zaposlujejo v neposredni okolici, največkrat na agrarnih in gradbenih delih. Do take zaposlitve pridejo na več načinov. Eni si pomagajo z bližnjimi delodajalci - kmeti in so zmenjeni za vso letno sezono. Drugi si to zaposlitev poiščejo priložnostno. Vsak dan, če je lepo vreme, se ob določeni uri zberejo na mejnem prehođu, kamor največkrat pridejo avstrijski delodajalci z avtomobili in si

izberejo delovno silo. Izbirajo tiste, ki so močnejši. Velik del interesentov za delo se ob takih priložnostih vrača domov. To se dogaja predvsem v času, ko ni nujnega kmečkega dela. Ta način iskanja dela bi bilo treba odpraviti in tovrstno zaposlitev organizirati na dostojnejši način. Občasno zaposleni pri delodajalcu v Avstriji niso prijavljeni, niti socialno in zdravstveno zavarovani. Omenjeni sezonci predstavljajo najbolj izkoriščano delovno silo. Opravljajo dela, ki jih domačini ne želijo opravljati. Delajo od ranega jutra do večera. Zaslugek teh agrarnih sezoncev ni mogoče primerjati z zaslugi v gradbeništvu ali celo v industriji.

Sezonci, ki odhajajo s potnimi listi, se zaposlijo v notranjosti Avstrije za daljše obdobje. Opravljajo različna dela, prevladujejo pa tista, ki so vezana na poletno sezono, to je kmetijstvo in gradbeništvu. Odhod letih je organiziran in gre preko posredovalnice za delo v Murski Soboti. Ti sezonci so zdravstveno in pokojninsko zavarovani, zdravstveno pa so zavarovane tudi njihove družine, ki živijo doma.

Občasno zaposleni izhajajo največ iz posestne skupine, ki poseduje 3 do 5 ha zemlje /35/, tem sledi posestna skupina do 2 ha /16/, nato posestna skupina 6 do 8 ha /6/. Kakor vidimo, izhaja večina občasno zaposlenih iz srednjih posestnih skupin. Za te je ta oblika sezonske zaposlitve zelo ugodna, ker ob delu na posestvu lahko sprostijo za določen čas enega ali pa tudi več članov družine. To prihaja še posebno do izraza v številčno močnejših družinah.

Občasno zaposleni po posestnih skupinah⁶

	občasni ali teden- ski migranti	delež v %
Brez zemlje	-	-
0 do 2 ha	16	28,1
3 do 5 ha	35	61,4
6 do 8 ha	6	10,5
nađ 9 ha	-	-

Iz gornjih podatkov vidimo, da hodijo za tem zaslužkom tudi posestniki z več kot 5 ha zemlje. Dohodek 5 hektarskega posestva bi v skromnejših razmerah zadoščal za preživljanje, ne zagotavlja pa dovolj sredstev za razširjeno reprodukcijo, za adaptacijo ali pa celo za novo gradnjo gospodarskih in stanovanjskih poslopij. Dohodki teh posestnih skupin ne dajejo dovolj presežka za mehanizacijo kmetijstva. Vse to jim do neke mere nadomešča občasna, tedenska zaposlitev v tujini. Pri tem ne mislimo na težjo mehanizacijo, ker na relativno majhnih posestvih ne bi bila dovolj izkoriščena in rentabilna. Kmetje - sezonci si nabavljajo predvsem sejalnike, kosilnice, bolj redki med njimi traktorje z najnujnejšimi priključki. V Gerlincih si kmetje nabavljajo mlatilnice. Teh je v vasi 23. To bi bil primer nesmotrnega vlaganja, kajti dve mlatilnici bi vaščanom prav gotovo zadoščali. Obrabljene mlatilnice kupujejo predvsem zato, ker so te v sosednji Avstriji zelo poceni.

Da bi anketo v Gerlincih podkrepili, smo na podlagi istih kriterijev zbrali podatke v sosednjih desetih obmejnih vaseh.

Pokazali so nam popolnoma enako sliko. Največ občasno zaposlenih sezoncev /50,62 %/ izhaja iz posestnih skupin od 3 do 5 ha zemlje. Na drugem mestu so sezonci z največ 2 ha zemlje, na tretjem mestu so sezonci s 6 do 8 ha zemlje, nekaj jih je celo iz posestnih skupin, ki imajo več kot 9 ha zemlje, skoraj nič pa tistih, ki so brez zemlje. Ti si namreč lahko poiščejo zaposlitev v tujini za večmesečno sezono, ker jih zemlja doma ne veže.

O odhajanju v tujino bolj kot prosti čas odloča možnost zaposlitve v tujini. Kmetovalci - sezonci si prizadevajo, da domače delo čim prej končajo, včasih tudi manj kvalitetno, da lahko pozneje, v kolikor se možnost zaposlitve pojavi, odidejo za zaslužkom. Odhajajo pa tudi v primerih, ko je ostala doma še neobdelana zemlja in je zato ta prepuščena starcem in otrokom. Kakor vidimo, ima občasno zaposlovanje poleg ugodnih ekonomskih učinkov tudi mnoge negativne posledice. Prekmurski kmet - sezonec ne išče možnosti za izboljšanje lastnih gmotnih razmer na domačem področju, ampak mu je to vedno občasni zaslužek v tujini. Dokler je ta možnost zaslužka na razpolago, jih tudi najde, v kolikor se bo pa kdaj v bodoče iz kakršnih koli razlogov prekinila, pa bo latentna delovna sila na prekmurskem podeželju močno narasla. Stopnjevala se bo tudi brezposelnost. Te razmere povzroča politična izoliranost. Če politične meje okrog Prekmurja ne bi bilo, bi se populacijska napetost sprosti sproščevala z "begom z dežele". Podrobno smo obdelali tudi starost začasno zaposlenih. Osnova za to nam je bila naša anketa. Največ začasno zaposlenih je iz starostne skupine od 25 do 55 leta. Mlajše starostne skupine so neznatne. Precej nad poprečjem je starostna skupina od 35 do 39 leta /12/. Večina teh ljudi ima lastne kmetije in si je že ustvarila družino, zato se za

daljšo dobo težko odtrgajo od doma. Podobno je tudi s sezoni, starimi od 25 do 34 let. Mladina do 25. leta je le v manjši meri vezana na dom ali družino, zato jo v večji meri najdemo med tistimi, ki si poiščejo sezonsko zaposlitev v inozemstvu s potnimi listi za večmesečno sezono. Štirinajst občasno zaposlenih je starejših od 50 let. Ti zahajajo na kmetije v neposredni bližini meje, dostikrat celo k znancem še iz predvojne dobe.

Občasno zaposleni po starosti⁶

	Občasni ali tedenski migranti	Delež v %
16 do 19 let	2	3,5
20 do 24 let	1	1,7
25 do 29 let	9	15,8
30 do 34 let	10	17,5
35 do 39 let	12	21,1
40 do 44 let	5	8,8
45 do 49 let	4	7,0
50 do 54 let	10	17,5
55 do 59 let	3	5,4
nad 60 let	1	1,7

Razmere v Gerlincih se dajo posplošiti tudi na širšo okolico. Podatki iz desetih obmejnih vasi nam dajejo podobno sliko. Tudi v njih je najmočneje zastopana starostna skupina od 35 do 39 let. Ostale kategorije so precej izravnane. Pod poprečjem je skupina od 20 do 24. leta starosti. Iste tendence smo zasledili v že prej omenjeni vasi. Mladina raje zahaja na delo v tujino s potnimi listi, za večmesečno sezono.

V naši analizi smo skušali tudi ugotoviti, kdo je tisti član družine, ki odhaja na občasno zaposlitev v tujino. Teh oblik zaposlitve v Avstriji se največkrat udeležujejo gospodarji družin in to v 38-tih primerih od skupno 56 zaposlenih. Kot smo že poudarili, odhajajo na delo v Avstrijo takrat, ko je to na razpolago, le redko kje v času, ko so doma delo že opravili.

Občasno zaposleni v Avstriji so pretežno iz 4 do 5-članskih družin. Teh je 33. Nekoliko slabše je z eno do tričlansko /15/ in 6 do 7 člansko /9/ družino. Iz družin z več kot osmi- mi člani ni nobenega primera. Taka struktura zaposlenih /po številu družinskih članov/ je razumljiva. Manj kot 5-članska družina, v kateri so popolnoma razumljivo tudi otroci in starši, le teže sprosti sezonsko zaposlenega delavca za večmesečno sezono. Pri 3 do 4 članski družini sta aktivna največkrat le dva. Ostali člani so šoloobvezni ali predšolski otroci, ali pa za delo nesposobni starci. Pri več kot osemčlanskih družinah pa je večja verjetnost, da je tudi več aktivnih prebivalcev. Navadno jih je kar cela polovica. Pri njih lahko zapusti družino za večmesečno sezono en član, ne da bi bilo zato domače delo močnejše prizadeto. Te, številčno večje družine, zato niso zastopane pri maloobmejnem zaposlovanju.

Občasno zaposleni po številu družinskih članov⁶

število družin- skih članov	občasni ali te- denski migranti	delež v %
1 do 3	15	26,3
4 do 5	33	57,9
6 do 7	9	15,8
8 do 9	-	-
10 in več	-	-

Tudi pri tem kriteriju nam je primerjava z okolico pokazala enake rezultate. Štiri do petčlanske družine so pri njih zastopane z občasno zaposlenimi s 36,16 %, na drugem mestu so 1 do 3-članske družine s 27,85 %, sledijo 6 do 7-članske družine s 24,44 %, medtem ko je v 8 do 9-članskih družinah občasno zaposlenih le 8 %. Zelo redki pa so primeri, da so občasno zaposleni iz družin z desetimi člani /3,55 %/. To so skoraj vedno ciganske družine, ki jih je na obmejnem področju precej /Ropoči, Krašči in Domajinci/.

Pretežni del občasno zaposlenih izhaja iz kmečkih družin. To je latentna delovna sila, katere število se po izračunih urbanističnega zavoda v M. Soboti giba okrog 10.000. Med nekmečkimi poklici prevladujejo zidarji /5/; večji del letih si je pridobilo kvalifikacijo s priučitvijo, nekateri med njimi celo z dolgotrajnim sezonskim zaposlovanjem v tujini.

Občasno zaposleni v največji meri delajo na agrarnem področju /33/ in v gradbeništvu /20/, eden dela v obrti, trije pa menjajo stroko. Obilo agrarnega dela je na voljo v času žetve, sušenja sena in kopanja vinogradov. V tem času prihajajo delodajalci celo na našo stran po delovno silo. V vsem ostalem času je ponudba delavcev večja od povpraševanja po njih. Takrat se delovna sila sama ponuja in je tudi relativno slabo plačana. Plača občasno zaposlenega se še zdaleč ne da primerjati s plačo zaposlenega na podlagi potnega lista, pa čeprav ta dela dostikrat od zore do mraka, da o zdravstveni in pokojninski zaščiti sploh ne govorimo.

Gospodarski učinek občasno zaposlenih se najlepše odraža v vlaganju sredstev zaposlenih. Večji del prislužjenih sredstev vlagajo občasno zaposleni v gradnjo stanovanjskih poslopij. Tu gre za popravila ali pa tudi za novogradnje. Posledica teh vlaganj se pozitivno odraža v osebnem standardu in v zunanji podobi pokrajine. Nekoliko manj je med sezonci tistih, ki vlagajo svoja sredstva v gradnjo gospodarskih poslopij /11/. Oboji tvorijo skupno 27 zaposlenih in to je že slaba polovica. Na osnovi tega bi lahko zaključili, da prekmurskega človeka žene v tujino predvsem želja po obnovi kmetije. Gibanje v tujini je deloma vplivalo tudi na spremembo mentalitete sezoncev. Med Prekmurci že stoletja vlada načelo, da je treba najprej obnoviti gospodarsko poslopje in šele nato pride na vrsto stanovanjsko poslopje. V našem primeru pa je razmerje ravno obratno. Sezonec si torej že želi višjega standarda, kar je predpogoj za nadaljnji razvoj.

Občasno zaposleni po vlaganju sredstev⁶

	občasno ali te- densko zaposleni	delež v %
Gospodarsko poslopje	11	19,3
Stanovanjsko poslopje	16	28,1
Nova kmetija	1	1,7
Izplačilo dedičev	1	1,7
Nabava strojev	2	3,5
Preživljanje	10	17,5
Nakup zemlje	6	10,5
Šolanje otrok	5	8,8
Dota	3	5,4
Osebni standard	2	3,5

Od skupnega števila občasno zaposlenih je deset sezoncev, katerim predstavlja zaslužek v Avstriji osnovno preživljanje. V Gerlincih, ki ležijo ob meji, nas to ne preseneča, saj je bilo to naselje v časih Avstro-ogrske in tudi v obdobju med obema vojnama navezано na zaslužek v Avstriji. Meja je prebivalstvo zadrževala v svoji neposredni bližini, kar je pripomoglo k večji zgoščenosti prebivalstva.

Sorazmerno majhen delež tvorijo tisti, ki širijo svoje kmetije z nakupom nove zemlje. Od 57 primerov je takih le šest. To pa še ne pomeni, da ni interesa za krepitev kmetij. Zemlje za prodajo je tukaj malo in zato ima v poprečju večjo ceno kot v ostalem delu Prekmurja. Tudi novih kmetij si z občasnim zaslužkom ne ustvarjajo. Na vsem področju smo zasledili le en tak primer. Mladina, ki na domači kmetiji ni prostora, se izseljuje.

Pet občasno zaposlenih si služi denar v Avstriji za šolanje otrok. Pri tem gre za strokovne ali višje šole. Trije občasno zaposleni si služijo denar v inozemstvu za doto. To so predvsem mladi, neporočeni ljudje. En občasno zaposleni odhaja v Avstrijo zaradi izplačila dedičev. Preostanejo nam še štiri primeri. Dva od teh vlagata sredstva v nabavo strojev - mehanizacija kmetijstva, dva pa za osebni standard /avtomobil, pralni stroj, televizor/.

Pregled vlaganja sredstev začasno zaposlenih nam kaže, da gre večina sredstev za obnovo kmetije, precej za vzgojo mladih generacij, malo pa za razširjeno reprodukcijo. Občasno zaposlovanje v sosednji Avstriji vpliva na opremo kmetij z manjšimi stroji. Tako smo v letu 1960 v Gerlinec zasledili 4 kosilnice za travo, v letu 1968 pa se je število le-teh povečalo na 12. Veliko je tudi število privatnih mlatilnic, ki smo jih že omenjali kot primer nesmotrnega vlaganja. Na podlagi vsega tega bi lahko zaključili, da vlaganje sredstev ni v celoti smotno in bi ga bilo v bodoče treba strokovno usmerjati.

Enake razmere se kažejo tudi v desetih vaseh širše okolice. Kmetje si urejajo stanovanjska poslopja, nakupujejo sodobno pohištvo, električni štedilniki, radio aparati in mopedi pa tudi niso več redkost. Novejše kmečke stanovanjske zgradbe so opremljene z vodovodi in kopalnicami.

Podrobna analiza zaposlenih iz vasi Gerlinec nam je služila kot primer občasnega zaposlovanja. Podobne pojave zasledimo na vsem obmejnem področju. Ne smemo pa pozabiti, da odhajajo iz vasi Gerlinec sezonci na večmesečno zaposlitev z rednim potnim listom. Teh je od skupno 86-tih le 26 in so zato v manjšini. V naslednjih dveh vaseh /Sebeborci, Nemčavci/,

ki jih bomo obravnavali, pa je le-teh največ. Sebeborci le-žijo izven maloobmejnega področja, Nemčavci pa so od njega že toliko odmaknjeni, da bi jim pot do meje in naprej do mesta zaposlitve vzela preveč časa. V teh dveh vaseh torej ni občasnega zaposlovanja.

Sezonsko zaposlovanje s potnimi listi

Sezonsko zaposlene na osnovi rednih potnih listov za večme-sečno sezono bomo na kratko imenovali kar "sezonsko zapo-sleni". Kot smo že povedali, bomo pri tem zajeli tri vasi: Gerlince, Nemčavce in Sebeborce. V Gerlincih tvorijo ti manjši del sezonsko zaposlenih, v Sebeborcih in Nemčavcih pa je to edina oblika sezonskega zaposlovanja.

Sebeborci štejejo po popisu prebivalstva leta 1961 543, Nemčavci pa 186 prebivalcev⁵. V Sebeborcih je naša anketa zajela 28 sezoncev, v Nemčavcih, to je v naselju pri Murski Soboti, pa le 5. Nižji delež v Nemčavcih je odraz bližine M. Sobote, v kateri najdejo vaščani zaposlitev v neagrarnih dejavnostih. Sezonskega dela se v naselju udeležujejo pred-vsem tisti, ki so se tja preselili iz bolj oddaljenega Go-riškega. Z zaslužkom nameravajo utrditi kupljeno kmetijo, istočasno pa že usmerjajo otroke v kvalificirane neagrarne poklice. To smo ponovno poudarili z namenom, da si ponovno priključimo v spomin razliko med temi tremi naselji.

Sezonsko zaposlovanje, o katerem govorimo v naslednjem po-glavju, je staro že več kot 50 let. Vzroki in posledice so bile v preteklosti in so še danes. Razlika se pojavlja le v smeri zaposlovanja in v zaslužku. Obdelali so ga že raz-

lični avtorji, nas pa zanima le stanje, kot ga je zajela naša anketa v letu 1968.

Večji del sezonsko zaposlenih najde zaposlitev v Avstriji in Nemčiji. Tam ostajajo za eno sezono, ki traja od 8 do 9 mesecev in se nato na jesen vračajo. Pri sezonsko zaposlenih z maloobmejno propustnico smo ugotovili, da izhajajo večinoma iz srednjih kmetij. Pri sezonsko zaposlenih /s potnimi listi/ pa so sorazmerno močno zastopane tudi male kmetije. Med vsemi prednjači posestna skupina s 3 do 5 ha zemlje /35/, sledi posestna skupina 6 do 8 ha /13/, nato posestna skupina do 2 ha /9/, skupina z nad 9 ha pa je zastopana le s tremi primeri. Vaščani brez zemlje ne morejo čakati na sezonsko zaposlitev, ki je dostikrat odvisna od različnih činiteljev /tudi političnih/. Skoraj vedno si poiščejo trajno zaposlitev v domačem okolju. Posest z nad 9 ha pa ob današnji mehanizaciji in ob normalnih pogojih nima proste delovne sile, ki bi lahko zapustila kmetijo za več mesecev. To se lahko zgodi le v številčno zelo močnih družinah.

Sezonsko zaposleni po posestnih skupinah⁶

	število sezoncev	delež v %
brez zemlje	1	1,6
0 do 2 ha	9	14,8
3 do 5 ha	35	57,4
6 do 8 ha	13	21,3
nad 9 ha	3	4,9

Tudi v zvezi s tem razpolagamo s podatki desetih vasi na obmejnem področju. Kažejo nam sledečo sliko: v skupini od 3 do 5 ha je delež sezoncev zastopan z 32,57 %, v skupini do 2 ha s 25 %, ravno toliko pa je tistih, ki so brez zemlje. Sezonci iz posestnih skupin z več kot 6 ha pa so skupno zastopani le s 17,43 %. Primerjava med začasno in sezonsko zaposlenimi nam kaže, da manjše posestne skupine dajejo zaposlene v sezonsko zaposlitev, kajti pri teh se prosta delovna sila lahko sprosti za večmesečno sezono, srednje in večje posestne skupine pa se pogosteje poslužujejo občasne /tedenske/ sezonske zaposlitve. Člani le-teh se ne morejo za več mesecev odtrgati od doma.

Sezonsko zaposleni izhajajo večinoma iz več kot 5-članskih družin. Pojav si ni težko razložiti, saj smo že povedali, da se pri 5 in več članski družini lažje sprosti sezonec, ki ostane v inozemstvu za daljšo dobo. Med sezonsko zaposlenimi v inozemstvu prednjačijo družine s 4 do 7 člani /50 od skupno 61/. Med sezonci so tudi taki, ki izhajajo iz več kot desetčlanskih družin. Takih primerov pri začasno zaposlenih nismo zasledili. Iz tega torej sledi, da družine z manjšim številom družinskih članov dajejo pretežno občasne sezonce, družine z večimi družinskimi člani pa zaposlene za večmesečno sezono.

Sezonsko zaposleni po družinskih članih⁶

število članov	število sezoncev	delež v %
1 do 3	8	13,1
4 do 5	27	44,3
6 do 7	23	37,7
8 do 9	1	1,6
10 in več	2	3,3

Znatne razlike med začasno in sezonsko zaposlenimi zapažamo tudi v starosti sezoncev. Pri občasno zaposlenih prevladujejo srednje starostne grupe od 30 do 55 let, pri sezonsko zaposlenih pa se močneje vključujejo tudi mlajše starostne grupe. Najmočneje je zastopana grupa 20 - 24 let /13 primerov/. To so mladi ljudje, ki na področju Prekmurja še niso družinsko vezani, zato se od domačije lažje odtrgajo. Sorazmerno močna je tudi skupina od 25 do 29 let /10 primerov/. Vse ostale starostne grupe so zastopane z manj kot desetimi primeri. Zanimivo je, da število zaposlenih v tujini upada pri starostnih skupinah med 30 in 40 leti, nakar pri starejših ponovno naraste.

Sezonsko zaposleni po starosti⁶

	število sezoncev	delež v %
16 do 19 let	5	8,2
20 do 24 let	14	23,0
25 do 29 let	10	16,4
30 do 34 let	6	9,8
35 do 39 let	5	8,2
40 do 44 let	9	14,8
45 do 49 let	3	4,9
50 do 54 let	8	13,1
55 do 59 let	1	1,6
nađ 60 let	-	-

Iz vsega tega lahko sklepamo, da se delovna sila, ki je nosilec posestva, redkeje poda za sezonskim zaslužkom. Za delom odhajajo mlajši ali pa starejši kmečki prebivalci, ki so svoja posestva že predali poročenim potomcem. O tem nas prepričajo tudi podatki, s katerimi analiziramo sezonce po položaju v družini. Pri začasno zaposlenih je na tedensko delo v Avstrijo v 66 % zahajal gospodar, pri sezonsko zaposlenih /za večmesečno sezono/ pa odhaja gospodar za tem zaslužkom le 34 %. Razlike so tudi med posameznimi naselji. Med nemčavskimi sezonci prevladujejo ljudje nad 40 let starosti, mlajše generacije pa si poiščejo zaposlitev v Murski Soboti in to v neagrarnih virih. Te pogoje jim lokalno urbano središče v močnejši meri nudi šele v zadnjem desetletju. Starejši tega niso bili deležni, v večih primerih so brez delovne dobe in jih zato eno letna ali več letna odsotnost ne ovira. Delovne dobe ne prekinjajo.

Naselje Sebeborci se od Gerlinecev bistveno ne razlikujejo. Iz obeh naselij odhaja za sezonskim zaslužkom le kmečko prebivalstvo.

Zaposleni v inozemstvu so v le redkih primerih kvalificirani delavci. V vseh treh naseljih je le 6 takih primerov: en zidar, en mizar, ena šivilja in še trije ostali poklici. Pretežno kmečki poklic se odraža tudi v zaposlitvi v tujini. Velika večina sezonsko zaposlenih dela v kmetijstvu /31/, polovico manj v gradbeništvu /28/, sledita industrija /18/ in obrt /14/. Pri zaposlenih za večmesečno sezono sta torej zastopani industrija in obrt, ki pri tedensko zaposlenih skorajda nista bili zastopani. Obe panogi potrebujeta trajno delovno silo in zato delavec, ki se od svoje zemlje lahko odtrga le za nekaj dni, v industriji ne more dobiti zaposlit-

ve. Poišče si jo v priložnostnih delih. Takih je pa seveda največ v kmetijstvu in gradbeništvu. Sezonsko zaposleni se od občasno zaposlenih razlikujejo tudi po vlaganju sredstev. Pri njih imajo sredstva vložena v stanovanjsko poslopje še večji pomen /21 primerov/, sorazmerno močno pa upade delež tistih, ki vlagajo sredstva v gradnjo gospodarskih poslopij. Velik del sezoncev gre v inozemstvo, da si prisluži denar za nakup zemlje, za doto in za osebni standard. Znatno upada število tistih, ki si v inozemstvu služijo denar za preživljanje družine. Teh primerov je bilo pri tedensko zaposlenih znatno več.

Z A K L J U Č E K

Analiza sezonsko in tedensko zaposlenih iz treh prekmurskih vasi nam je pokazala določene skupne poteze.

Večji del delovne sile, ki si išče sezonsko in občasno zaposlitev v inozemstvu, dela v kmetijstvu /53,4 %/ in gradbeništvu /28,9 %/. Na vse ostale poklice odpade le 17,7 % /industrija 7,9 %, obrt 7 %/. Taka struktura nas ne preseneča, saj je delo v obeh najbolj zastopanih dejavnostih fizično naporeno in je domača delovna sila slabo plačana. Drugi činitelj, ki k temu pripomore, je dejstvo, da so Prekmurci teh del že od doma navajeni.

Priložnostne ali tedenske zaposlitve se poslužujejo prebivalci, ki so od meje v zračni črti oddaljeni največ 10 km. Ta pas je vključen v maloobmejni promet. Z maloobmejno propustnico odhaja na delo predvsem kmečko prebivalstvo. Mali in srednji kmet odhaja takrat, ko je v Avstriji dovolj dela, večji pa v času, ko so delo na domači kmetiji že opravili. Zaslужek, ki ga prinašajo, večinoma vlagajo v kmetijo.

Prebivalci izven maloobmejnega področja zahajajo na delo le s potnimi listi in to za večmesečno sezono. Njihov delež je v primerjavi s področjem, ki ga zajema maloobmejni promet, znatno manjši. Izhajajo iz kmečkih in tudi iz nekmečkih družin. Agrarni sezonci so iz malih in številčno bogatih kmečkih družin. V obeh primerih se prosta delovna sila lahko sprosti za večmesečno sezono. Prislužena sredstva največkrat vlagajo za gradnjo stanovanjskih poslopij. Na področju izven maloobmejnega pasu smo obdelali dve vasi.

Naselje Nemčavci leži v ožjem gravitacijskem območju mesta Murske Sobote, Sebeborci pa izven njega in so že na pol gorička vas. Za Nemčavce je še značilno, da se tja radi priseljujejo prebivalci z Goriškega, ki se želijo približati ožjemu urbanskemu središču. Vsi sezonci iz Nemčavcev so iz na novo naseljenega prebivalstva. Iz teh družin odhaja na delo en ali celo dva člana družine. S prisluženim denarjem si urejajo domačije /adaptirajo, na novo gradijo/ in kupujejo manjše kose zemlje, najraje ob hiši, če je seveda na voljo.

L I T E R A T U R A

1. Anton Melik, Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino, Ljubljana 1957
2. Svetozar Ilešič, Glavne geografske poteze in problemi Pomurja, Geografski zbornik, M. Sobota 1959
3. Ludvik Olas, Sezonsko zaposlovanje prekmurskega prebivalstva, Geografski zbornik, M. Sobota 1959
4. Ludvik Olas, Migracije Prekmurcev v štajerski del Pomurja, Geografski vestnik, Ljubljana XXXV 1963

V I R I

5. Statistični podatki Skupščine občine M. Sobota 1966
6. Podatki v naslednjih poglavjih so ugotovljeni na podlagi ankete in podrobnega proučevanja na terenu
7. Sporazum o ureditvi maloobmejnega prometa med SFRJ in Republiko Avstrijo 1953 in dodatni sporazum z dne 18.3. 1960. Izdelano v Beogradu 18. marca 1960.